

POST-BREXIT TURKEY – EU RELATIONS : COMPARATIVE ANALYSIS IN THE CONTEXT OF MAASTRICHT CRITERIA*

Yazar / Author: Yrd. Doç. Dr. İbrahim Çütücüⁱ

Muhammed Yaşarⁱⁱ

Abstract

European Council was established by participation of ten founding countries in 1949, with the dream of unity in the continent of Europe. England, however, was left outside the union due to having close economic and commercial relations with USA and English International Union countries, later on, included in the union in 1986, as with many other European countries, within scope of enlargement process. However, with the referendum made in 23rd June, 2016, the people of England decided to leave the union and affected the EU policies deeply. In the study, mainly Brexit process and EU policies will be evaluated and socio-economic effects of England leaving the union will be addressed. As for the comparative analysis section of the study, Post-Brexit EU policies of Turkey, which is continuing its relations for full membership to EU since 1959, will be investigated and Maastricht Criteria will be separately evaluated based on the economy of Turkey.

KeyWords: brexit, maastricht criteria, european union.

BREXİT SONRASI TÜRKİYE – AB İLİŞKİLERİ: MAASTRICHT KRİTERLERİ BAĞLAMINDA KARŞILAŞTIRMALI BİR ANALİZ

Özet

Avrupa Konseyi 1949 yılında on kurucu ülkenin katılımıyla Avrupa kıtasında birlik hayaliyle kurulmuştur. İngiltere ise ABD ve İngiliz Uluslar Topluluğu ülkeleri ile sıkı ekonomik ve ticari ilişkiler içerisinde olduğu için öncelikle birliğin dışında bırakılmış, daha sonra ise genişleme süreci kapsamında diğer birçok Avrupa ülkesi gibi 1986 yılında birliğe dahil edilmiştir. Fakat 23 Haziran 2016 tarihinde gerçekleştirilen referandum ile İngiltere halkı birlikten ayrılma kararı alarak AB politikalarını derinden etkilemiştir. Çalışmada, öncelikle Brexit süreci ve AB politikaları değerlendirilecek olup İngiltere'nin birlikten ayrılmasının sosyo-ekonomik etkileri irdelenecektir. Çalışmanın karşılaştırmalı analiz bölümünde ise 1959 yılından bu yana AB'ye tam üyelik için ilişkilerini devam ettiren Türkiye'nin Brexit sonrası AB politikaları araştırılacak ve Maastricht Kriterleri Türkiye ekonomisi üzerinden ayrı ayrı değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: brexit, maastricht kriterleri, avrupa birliği

1. Giriş

Avrupa Birliği, tarihsel süreçte analiz edildiğinde, ulus devletlerin hükümet politikalarında uzun vadeli bir hedefi haline gelmiş gerçek, siyasi ve ekonomik projedir. Asıl hedefi Avrupa Birleşik Devletleri olarak ortak politikalarla (siyasi-ekonomik-askeri... vb) hareket eden ve küresel dünyada ortak çıkarlar için mücadele eden birlik oluşturmak olup bu hayallerine kuruluşundan bu yana adım adım yaklaşmaktadır. Fakat küresel rekabet ve son yıllardaki dünya konjonktürü bu hedefin gerçekleşmesini engellemekte veya geciktirmektedir. Gerek yaşanan küresel krizler

* Bu çalışma 26-27 Kasım 2016 tarihlerinde, İstanbul'da düzenlenen International Congress of Management Economy And Policy isimli uluslararası bilimsel kongrede bildiri olarak sunulmuştur.

ⁱ Hasan Kalyoncu Üniversitesi, İİSBF İktisat Bölümü, ibrahim.cutcu@hku.edu.tr

ⁱⁱ Yük. Lis. Öğr., Hasan Kalyoncu Üniversitesi, İİSBF İktisat Bölümü, muhammed.yasar@msn.com

gerekse küresel terör saldırılarında birliğin birçok noktada ortak hareket edemediğini göstermiştir.

Dünya savaşlarından sonra yıkılan ekonomiler ve devletlerin yeni bir dünya düzeni kurulması ülküsüyle bir araya geldiği bu büyük projenin temellerinin çok daha eskiye dayandığı söylenebilir. Dante'nin 1310'da kaleme aldığı Monarşi isimli eserinde, 1849 Paris Avrupa Birleşik Devletleri Konferansı'nda vurgulanan ve birçok Avrupalı düşünürün isteği olan tüm Avrupa uluslarının tek para, tek hukuk vurgusuyla uluslar üstü bir bütünleşmede buluşması bugün Avrupa Birliği ile büyük oranda gerçekleştirilen bir olgu haline gelmiştir (Telli, 2015: 179). Bu büyük proje ilk olarak 1973 yılında İngiltere, İrlanda ve Danimarka'nın katılımıyla birinci genişleme sürecini tamamlamış olup son olarak Bosna-Hersek'in de birliğe dahil edilmesiyle 29 üyeli büyük bir organizasyon yapısına kavuşmuştur.

Bu kadar büyük ve çok uluslu birliğin zamanla ortak politikalarda uzlaşmadığı, karşıt fikirlerin de olduğu bilinmektedir. Bunun en bariz ve radikal örneğini ise 23 Haziran 2016 tarihinde yapılan Brexit referandumu sonucu İngiltere'de görülmektedir. İngiltere, birçok kriter dikkate alındığında AB standartlarının çok üstünde olup ekonomik ve siyasi açıdan da dünyada hatırı sayılır etkinliğe sahip bir ülkedir. Brexit sonucunun olumsuz çıkması, AB'de birliğin dağılacağına ve ortak politikaların başarısızlıkla sonuçlanacağına dair beklentilere yol açmıştır. Benzer sıkıntıların İngiltere ekonomisi içinde yaşanacağı görülmektedir.

Paris Antlaşması sonucu Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT) ile başlayan ve Maastricht Antlaşması ile ekonomik birlik olma yolunda önemli bir açılım yaratan Avrupa Birliği'nin son sürecinde İngiltere'de yapılan referandum ve Bosna-Hersek'in birliğe kabulü önemli iki olay olarak görülmektedir. Çalışmada, öncelikle Brexit süreci irdelenerek referandum sonucunun Türkiye – AB ilişkilerine etkileri ve sosyo-ekonomik sonuçları yorumlanacaktır. Çalışmanın karşılaştırmalı analiz kısmında ise Türkiye'nin AB'ye tam üyelik süreci Maastricht Kriterleri bağlamında incelenerek tüm AB üyesi ülkelerin karşılaştırmalı olarak makro-ekonomik değişkenleri analiz edilecektir.

2. Avrupa Birliği Gelişim Süreci Ve Türkiye İlişkileri

Yirminci yüz yılda, özellikle yüz yılın son çeyreğinde, dünya çok önemli değişim ve dönüşümler yaşamıştır. Bu değişim ve dönüşümlerin temelinde, evrensel olarak, çeşitli sosyo-ekonomik gelişmeler ile bilim ve teknoloji alanında o zamana kadar görülmemiş hızlı ve kapsamlı değişimler yatmaktadır. Sözü edilen bu gelişmeler sonucunda tüm dünyada büyük bir bilgi patlaması olmuş, son kırk yıl içerisinde üretilen bilgi, insanlık tarihinin daha önceki dönemlerinde üretilen bilgi kadar olmuştur (Gediköğlü, 2005: 67). Bu, değişme ve gelişmeler sonucunda günümüz toplumu bilgi ve teknolojinin yoğun olarak üretildiği ve tüketildiği bir toplum haline gelmiştir. Hatta, ülkelerin ne kadar bilgi ürettikleri veya tükettikleri gelişmişliğin bir göstergesi sayılmakta ve ekonomik büyümenin en güvenilir tahmin parametresi olarak kabul edilmektedir (Ayhan, 2002: 81).

Küreselleşme olgusu ülkelerin sosyo-ekonomik açıdan yaptıkları işbirliği sonucunda bir zorunluluk olarak ortaya çıkmıştır. Bu zorunluluk dünya ülkelerinin birlikte hareket etme ve karar alma sürecini dayatmaktadır. Avrupa Birliği'nin kuruluşu, genişlemesi ve üye ülkeler arasındaki ilişkilerin geliştirilmesi bu ihtiyaçtan kaynaklanmaktadır. Birliğin temel amacı ekonomik, toplumsal ve kültürel yaşamın her kesiminde ülkeler arasında ortaklıklar kurarak sinerji yaratmak ve bu sinerjiyi ülke halklarının yaşam standartlarının yükseltilmesine yansıtmasıdır.

2.1. Avrupa Birliği'nin Kuruluş ve Gelişim Süreci

Etimolojik olarak Avrupa (Europa) kelimesi Sami dillerinde "aşağı gitme, batma" anlamına gelen "erebü" veya Fenike dilinde "akşam, batı" anlamına gelen "erep" sözcüklerinden türediği kabul edilir. Avrupa'da bir birlik kurmaya yönelik hareketlerin kökeni ise çok eskilere dayanmaktadır. Geçen yüzyıllarda Dante La Rochefoucauld, Saint Simon, William Penn, Saint Pierre, Victor Hugo, De Gasperi gibi düşünürler Avrupa birliğinin kurulmasına inanan kişilerdir (Karluk, 2014: 1). 17. yüzyıla gelindiğinde İmmanuel Kant, Avrupa kıtasında barış politikalarının gelişmesi için "Avrupa Birleşik Devletleri" fikrini ortaya atarak II. Dünya Savaşı'na kadar geçerliliğini ve olgunlaşmasını sağlamıştır. Fakat dünya savaşları sürecinde yaşanan düşmanlıklar, aşırı milliyetçilik ve emperyalist akımlar Avrupa ülkelerinin birlik oluşturma hayallerini zorlaştırmıştır.

Savaşlardan yıkılan ekonomiler ve sistemlerin ardından son aşamada işsizlik, yetersiz kalkınma ve düşük yaşam koşulları gibi iktisadi nedenlerle 1946 yılında "Benelux Ekonomik Birlik Alanı" olarak bilinen Belçika, Hollanda, Lüksemburg arasında oluşturulan birliğin ardından Avrupa'da 1948 yılında ekonomik anlamdaki ilk kuruluş olan "Avrupa İktisadi İşbirliği Teşkilatı (OEEC)" kurulmuştur. 5 Mayıs 1949 yılında ise Avrupa Konseyi örgütü 10 Avrupa ülkesinin (Fransa, Hollanda, Danimarka, İngiltere, İsveç, Belçika, Norveç, İrlanda ve İtalya) kurucu üye olarak katılımı ile Fransa'da kurulmuştur. Kuşkusuz Avrupa Birliği'ne giden sürecin en önemli aşaması Avrupa Topluluğu'nun kurulmasıdır. Avrupa Konseyi, Avrupa ülkelerinin siyasal ve sosyal problemlerine çözüm aramak amacıyla inşa edilmiştir. Avrupa Birliği'ni oluşturan nedenlerin en önemlisi de 09.05.1950 tarihinde Almanya ve Fransa arasında imzalanan ve kömür ile çeliğin ortaya çıkardığı savaş sanayisi gücünün birleştirilmesini hedefleyen "Schuman Planı" dır. Schuman Planı ile 1951 yılında Avrupa'da başta Benelux ülkeleri ile Fransa, Almanya, İtalya arasında Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT)'yi kuran anlaşma imzalanmıştır. Başta "Altıların Avrupa"sı olarak adlandırılan bu topluluk zamanla ekonomik ve siyasal çıkarlar doğrultusunda daha da ileriye taşınacak adımlarında büyük fikri olmuştur (Telli, 2015: 180-181).

Aynı ülkeler, 1957 yılında da Avrupa Atomik Enerji Topluluğu ile Avrupa Ekonomik Topluluğu'nu (AET) Roma Antlaşmasını imzalayarak kurdular. Böylece Avrupa Toplulukları adını alan bu üç kuruluş 1957 yılında birleşti ve aynı organla işletilmeye başlandı. Avrupa'da tek bir pazar kurmak ve sınırsız tek bir Avrupa yaratabilmek amacı çerçevesinde öne çıkan AET, üye devletlerin insanlarına daha fazla refah sağlamayı, barış ve özgürlüğün korunup güçlendirilmesini birincil hedef olarak belirlemiştir (Erol, 1995: 80). Avrupa Birliği kuruluş sürecinden günümüze kadar yapılan anlaşmalar ve sonuçları aşağıdaki tabloda özetlenmiştir. Paris Antlaşması ile başlayıp Lizbon Antlaşmasına kadar geçen süreçte birlik sürekli genişlemiş ve politikalarını ise geliştirmiştir.

AB ekonomik bütünleşmesinin temelinde; "*özgürce, dışı dış bir rekabet anlayışı*" vardır. Ancak konunun insancıl boyutu ve sosyal boyutu da ihmal edilmemiştir. Hep birlikte kalkınma, AB'nin geri kalmış bölgelerinin refah düzeyinin artırılması da ortak politikaların önemli bir tamamlayıcısı olarak görülmüştür. Bu politikanın uygulaması da zengin ülkelerden alınıp fakir ülkelere ve bölgelere yardım şeklinde gerçekleştirilmektedir. Yardımların miktarı, ülkelerin ve bölgelerin; ekonomik kalkınmışlığı, nüfusu, işsizlik oranı gibi çeşitli kriterlere göre belirlenmektedir (Bilici, 2006: 43). Mevcut temel hedefler üzerine kurulmuş olan birlik zamanla zamanla sürekli genişleyerek Eylül 2016 itibarıyla Bosna Hersek'in de katılımıyla üye sayısı 29'a yükselmiştir. Ocak 2014 tarihi itibarıyla AB genişlemesinde Karadağ ve Makedonya

aday ülke ilan edilmiş, Sırbistan, Arnavutluk ve Kosova ise potansiyel aday ülkeler olarak gösterilmiştir. Ayrıca birlik Türkiye ve İzlanda ile katılım müzakerelerini sürdürmektedir.

Tablo 1: Avrupa Birliği Antlaşmaları ve Sonuçları

Yıllar	Yapılan Antlaşmalar	Antlaşma Sonuçları
1951	Paris Antlaşması	Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT) kuruldu.
1957	Roma Antlaşması	Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu (Euratom) kuruldu.
1965	Füzyon Antlaşması	Üç topluluğun (AKÇT-AET-Euratom) konsey ve komisyonları birleştirildi, Avrupa Toplulukları (AT) oluşturuldu.
1986	Avrupa Tek Senedi Antlaşması	31 Aralık 1992'ye kadar Avrupa Tek Pazarı'nın aşamalı olarak tamamlanması amaçlandı.
1992	Maastricht (Avrupa Birliği) Antlaşması	AET, Avrupa Birliği adını aldı.
1997	Amsterdam Antlaşması	Sosyal Politika Antlaşması (SPA), bütünüyle Avrupa Topluluğu (AT) Antlaşmasına aktarılmıştır.
2001	Nice Antlaşması	Avrupa topluluklarını kuran antlaşmalara değişiklik getirildi.
2007	Lizbon Antlaşması	AB'ye tüzel kişilik kazandırılarak, AB'nin derinleşme sürecinin son aşaması oluşturulmuştur.

Kaynak: Telli, 2015: 183

2.2. Türkiye AB İlişkileri

Yeni teknolojik devrim, kentleşme, küreselleşme ve demokrasinin niteliğinde ortaya çıkan değişimler v.b. süreçler, günümüz ulus-devletlerinin nitelik ve yapısıyla, yerleşik dünya düzeninin işleyiş ve biçimlenmesini hem niceliksel hem de niteliksel bir biçimde değişimlere uğratmaktadır. Bu bağlam da, hem çözüm arayışları hem de tepkisel içerikleriyle öne çıkan bölgesel- yerel anlayışlar ve yapılanmalar, küreselleşmeyle dinamik bir etkileşim de sergileyerek gittikçe önem kazanmaktadır (Ökmen, 2005: 537). Dünya, küreselleşme ile yeniden yapılanırken, sistemin çalışması ve amaçlarına ulaşması da, ulusal aktörler kadar uluslararası aktörlerin de uzlaştığı ortak bir alanı gerekli kılmaktadır (Toprak, 2000: 43). Bu anlamda dünya, bir ulus-devletler topluluğundan ağlar topluluğuna doğru gitmektedir (Naisbitt, 1997: 31). Türkiye'nin ortak pazar ve ortak politikalar eksenli oluşturulan Avrupa Birliği ile ilişkileri AET'nun kurulmasının ardından 1959 yılında başlamıştır.

AET Bakanlar Konseyi, Türkiye'nin 31 Temmuz 1959 tarihinde yapmış olduğu başvuruyu kabul etmiş ve bu şekilde üyelik koşulları gerçekleşinceye kadar geçerli olacak bir ortaklık rejimi, 12 Eylül 1963 Tarihinde imzalanan Ankara Antlaşması ile oluşturulmuştur. 1 Aralık 1964 Tarihinde yürürlüğe giren Ankara Antlaşması, esas itibari ile bir çerçeve anlaşması niteliği taşır (Gökdere, 1991: 143). Antlaşmanın 2. Maddesi, “*Türkiye ekonomisinin hızlı kalkınmasını ve Türk halkının istihdam düzeyinin ve yaşam koşullarının yükseltilmesini sağlama gereğini göz önünde bulundurarak, taraflar arasındaki ticari ve ekonomik ilişkileri aralıksız ve dengeli*

olarak güçlendirmeyi özendirir.” ifadesi ile Türkiye'nin tam üyelik sürecinde olduğuna vurgu yapılmaktadır (Telli, 2015: 265). Türkiye-AET arasındaki ortaklık ilişkisi; taraflar arasında ekonomik ilişkilerin artırılarak, ekonomik bütünleşmenin sağlanması ve ardından siyasi bütünleşmeye giden bir süreç olarak düşünülmüştür. 1 Ocak 1973 tarihinde Katma Protokol'ün yürürlüğe girmesi ile geçiş dönemi başlamıştır. Katma Protokol, esas olarak Türkiye- AET arasında Gümrük Birliği kurulması için gerekli düzenlemeler ile takvimleri öngörmektedir. Ankara Antlaşması'nın ayrılmaz bir parçası olan Katma Protokol, ekonomik, sosyal ve siyasi niteliği açısından esas itibarı ile Ankara Antlaşması ile paralellik göstermektedir(Ökmen ve Canan, 2009: 141).

Tablo 2: AB'nin Genişleme Süreci

Birinci Genişleme - 1973	İngiltere, Danimarka, İrlanda
İkinci Genişleme - 1981	Yunanistan
Üçüncü Genişleme - 1986	İspanya - Portekiz
Dördüncü Genişleme - 1995	Avusturya, Finlandiya, İsveç
Beşinci Genişleme - 2004	Macaristan, Polonya, Çek Cumhuriyeti, Slovakya, Slovenya, Letonya, Litvanya, Estonya, Malta, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi
Altıncı Genişleme - 2007	Romanya, Bulgaristan
Yedinci Genişleme - 2013	Hırvatistan
Sekizinci Genişleme - 2016	Bosna - Hersek

Kaynak: AB Bakanlığı, 2016

Türkiye 14 Nisan 1987'de birliğe tam üyelik başvurusu yapmıştır. Tam üyelik başvurusunu uzun süre cevapsız bırakan Komisyon, 18 Aralık 1989 tarihinde açıklamış olduğu görüşünde, Türkiye ile mevcut ilişkilerin geliştirilmesi yönünde öneri sunmuştur. Komisyon, Türkiye'nin üyelik konusundaki ehliyetini ilke olarak kabul etmekle birlikte, Türkiye'nin üyeliğe hazır olmadığını belirterek ,toplulukların kendi içerisindeki derinleşme sürecinin tamamlanmasını ve gelecek genişlemesine kadar beklenilmesini ve bu arada Türkiye ile gümrük birliği sürecinin tamamlanmasını tavsiye etmiştir. Komisyon'un 13 Ekim 1999'da Türkiye'nin aday ülke olmasını teklif etmesi üzerine, 10- 11 Aralık 1999'da Helsinki'de yapılan Avrupa Birliği Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesi'nde, Türkiye AB'ne aday ülke olarak kabul edilmiştir. Helsinki zirvesinde alınan bu karar ilişkilere farklı bir boyut ve ivme kazandırmıştır (Can, 2007: 284- 286). Ayrıca Avrupa Birliği Konseyi 8 Mart 2001'de Türkiye'nin Kopenhag Kriterlerine uyum sağlaması için yapılması gerekenlerin somut olarak belirtildiği ve insan hakları alanında kısa ve orta vade hedeflerin sıralandığı bir Katılım Ortaklığı Belgesi'ni kabul etmiştir (AB Komisyonu, 2000: 13- 23).

Uzun süren müzakereler, açılan fasıllar ve atılan adımlara rağmen hala tam üyelik konusunda ciddi bir mesafe kat edilememiştir. Bunun türlü nedenleri olduğu söylenebilir; nüfus büyüklüğü, ekonomik kriterler, din ve kültür farklılığı gibi. Özellikle son beş yıldır Arap Baharı adı altında gerçekleşen Ortadoğu ülkelerindeki karışıklıklar ve Türkiye'nin özellikle dış ticaret alanında en büyük partnerlerinin Avrupa ülkeleri olması Türkiye'nin AB politikalarını tekrar gözden geçirmesini sağlamaktadır.

3. Brexit Süreci Ve Türkiye'ye Etkisi

23 Haziran 2016 tarihinde Avrupa siyasetinin en kilit oyun kurucularından biri olan ancak AB'ye üye olduğu gündün itibaren gerek ortak para birimi kullanmayarak gerekse Schengen dışında kalarak misafir üye olarak nitelendirilen Birleşik Krallık'ta AB üyeliğine devam edip etmeme referandumu yapılmıştır. Brexit olarak bilinen bu süreç, Britain (Britanya) ve Exit (çıkış) sözcüklerinin birleşiminden oluşur ve Britanya'nın (İngiltere) AB'den çıkması anlamındadır. Üyeliğinin sonlandırılması taraftarlarının referandumdaki temel amacı, Lizbon Antlaşması'nın 50. Maddesi dahilinde 1973'te katıldıkları AET (Avrupa Ekonomi Topluluğu) üyeliğine son vererek geçmişte Brüksel'e devredilen yetkilerin tamamını geri almaktır. Üyeliğin devamını isteyen koalisyon ise 18-19 Şubat 2016'da Avrupa Konseyi ile yapılan müzakerelerde yeniden düzenleme talep edilen hususlarda AB'den gerekli güvencenin alınmasıdır. Bu nedenle Birleşik Krallık'ın üyelikten ayrılmasının bir rasyonelitesi bulunmamaktadır. Ayrıca Birleşik Krallık'ın üyelikten ayrılması halinde topluluğun karar alma mekanizmasının dışında kalacağından Avrupa'nın geleceğinin tamamen Almanya güdümündeki Brüksel'in kontrolüne geçeceği düşünülmektedir. Fakat ayrılma taraftarlarının bu konuda ürettiği antitez ise Birleşik Krallık'ın üyelikten ayrılması durumunda AB'nin aldığı siyasi ve ekonomik kararlara uymak durumunda kalmayacağı için her konuda daha rahat ve kapsamlı politikalar üretilebileceğidir (Boyras, 2016: 1-2).

Üyeliğin devamını isteyen koalisyonun bir başka görüşü ise ayrılma durumunda ulusal paranın uluslar arası piyasalarda değer kaybedeceği, böylece makro ekonomik değişkenlerde sıkıntılar yaşanabileceği şeklindedir. Karşıt grup ise bu durumun uzun dönemde düzeltilebileceği, çünkü ülkenin dünyada önemli bir finans merkezi olduğu, paranın değerinden kaynaklanan kayıpların telafi edilebileceği şeklindedir. Ayrıca üyelikten çıkılması durumunda dış ticaret sektöründe de önemli sıkıntılar yaşanacağı düşünülmektedir. Çünkü ticaretin büyük kısmının AB ülkeleri ile yapıldığı bilinmektedir. Fakat karşıt görüşte ise bunun tam tersi bir durum olacağı, çünkü Birleşik Krallık'ın AB ülkelerinden yaptığı ithalatın ihracattan daha fazla olmasından dolayı asıl kaybın bu ülkelerde görüleceği düşünülmektedir.

3.1. Brexit'in AB ve İngiltere'ye Etkisi

Brexit'in hem İngiltere ve AB hem de Türkiye gibi ülkeler için ciddi sonuçları olacağı düşünülmektedir. Hatta Brexit'in tüm dünyayı ilgilendiren bir gelişme olduğu Mayıs 2016'da Tokyo'da toplanan G7 zirvesinde dile getirilmiştir. Zirvede referandum sonuçlarının küresel ekonomik tasarımı kökten değiştirecek bir takım süreçleri başlatacağı ifade edilmiştir.

Küresel ekonomik konjonktür incelendiğinde özellikle gelişmekte olan piyasalarda ciddi riskler olduğu görülmektedir. Çin'in ekonomik büyüme ivmesindeki yavaşlama, Amerikan Merkez Bankası'nın (FED) faiz artırımı yönünde atacağı adımlar, petrol fiyatlarındaki düşüş, Japon ekonomisinde yaşanan resesyon ve Avrupa ekonomisindeki yavaş toparlanma ile birlikte ele alındığında, Brexit süreci de küresel ekonomiyi etkileme potansiyeli bakımından önem arz etmektedir. 2016 yılı ilk çeyreğinde küresel ekonomiyi etkileyebilme kapasitesi bakımından FED'in faiz artırımı beklentisi öncelikli bir konu başlığı iken son dönemde Brexit süreci gündemde yer almıştır. Brexit kararı göz önünde bulundurulduğunda altın, dolar, sterlin ve euro arasındaki ilişkilerde yaşanan değişimler oldukça önem arz etmektedir (Koç, 2016: 3). Küresel piyasaların yanında dünyanın beşinci büyük ekonomisi olan İngiltere,

referandum sonrasında ekonomik, finansal ve politik risklerle karşılaşmıştır. Bu risklerin özeti Tablo 3'te görülmektedir.

Tablo 3: Brexit'in İngiltere'ye Etkisi

Ekonomik Riskler	Finansal Riskler	Politik Riskler
• Resesyon tehlikesi• Kemer sıkma politikaları• İstihdam düşüşü• Yeni dış ticaret rejimi belirlenmesi	• Londra'nın küresel finans merkezi konumunu kaybetme tehlikesi• Uluslararası kredi derecelendirme kuruluşlarının İngiltere'nin kredi notunu düşürmesi	• Siyasi istikrarsızlık tehlikesi• İskoçya ve Kuzey İrlanda

Kaynak: Koç, 2016:3

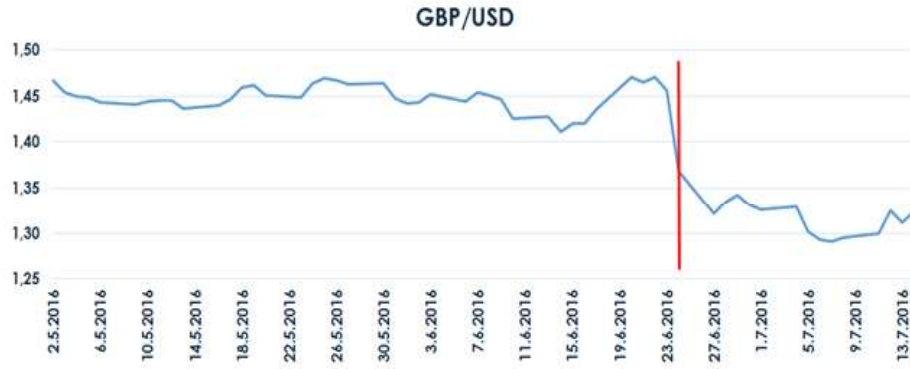
Siyasi risklerin temeli aslında ekonomik risklerin yaratmış olduğu baskıdan kaynaklıdır. Nitekim bu baskının sonucunda referandum sonunda İngiltere Başbakanı, Maliye Bakanı ve AB komiseri istifa etmek zorunda kalmışlardır. Dünya ölçeğinde ülkelere not veren kredi derecelendirme kuruluşları da İngiltere'nin AAA kredi notunda güncellemelere gitmiştir. Moody's – Fitch ve S&P'nin Brexit sonrası verdikleri notlar Tablo 4'te görülmektedir.

Tablo 4: İngiltere'nin Brexit Sonrası Kredi Notları

Kuruluş	Kredi Notu	Görünüm
Moody's	Aa1	Negatif
Fitch	AA	Negatif
S&P	AA	Negatif

Kaynak: TİM, 2016: 3

Finansal ve ekonomik risklerin getirdiği sıkıntılar İngiltere'nin dünyadaki siyasi etkinliğini de etkilemektedir. Küresel finansal sistemin merkezi olan Londra'nın bu belirsizlik ortamından oldukça etkileneceği bilinmektedir. Bu durumun 2008 küresel ekonomik kriziyle başlayan, Panama belgeleri ile hız kazanan küresel finansal sisteme yönelik eleştirileri artırarak küresel ekonomiyi yeni bir finansal sistem inşası arayışına itmesi beklenmektedir. Referanduma kadar geçen sürede sterlinin dolar karşısında oldukça değer kaybetmesi ve artan belirsizlik ortamıyla birlikte küresel ekonomik büyüme tahminlerinin düşürülmesi olmuştur. Bu belirsizliğin iki yıl sürecek olan müzakere sürecinde bir süre daha devam edeceği düşünüldüğünde, küresel ekonomik büyüme performansları açısından AB'nin bu krizi nasıl yöneteceği ve süreci nasıl sonlandıracağı oldukça önem kazanmaktadır.

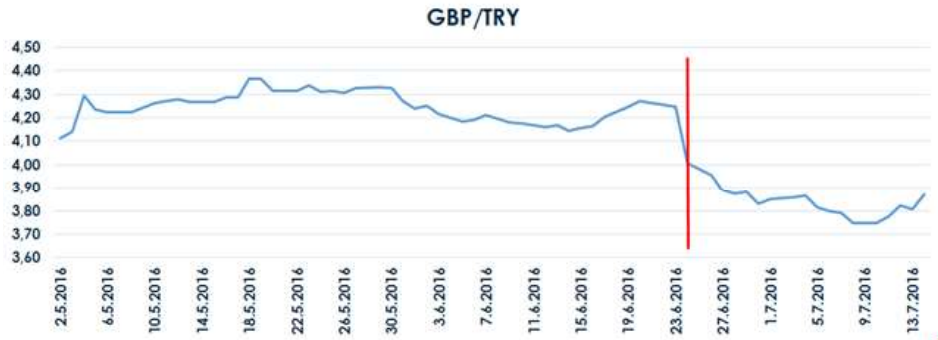

Şekil 1: Brexit Sürecinde Sterlin / Dolar Paritesi (TİM, 2016: 3)

Ayrıca Brexit sürecinin sonunda AB ile İngiltere arasında yeniden belirlenecek olan dış ticaret rejimi, finansal piyasaların işleyişi ve emek piyasasının geleceği muhtemel çözüm bekleyen kriz noktaları olacaktır.

3.2. Brexit'in Türkiye'ye Etkisi

Referandum sonuçları tüm küresel piyasaları etkilediği gibi özellikle uzun dönemde Türkiye gibi gelişmekte olan ülkeleri daha da fazla etkileyeceği düşünülmektedir. Özellikle İngiltere'nin AB'den ayrılmasını savunan toplulukların kampanyasının büyük kısmını “Türkiye'nin AB'ye üye olması durumunda yaratacağı sıkıntılar” üzerine kurması bu etkiyi daha da güçlendirmektedir. Fakat yıllardır AB'ye tam üyelik için mücadele eden Türkiye'nin İngiltere ile ticari ve siyasi ilişkilerinin güçlü olması ve son yıllarda Türkiye ekonomisinde görülen güçlü toparlanma sinyalleri bu riski biraz düşürmektedir. Brexit sonrası paritelere bakıldığında sterlin/TL arasındaki etkileşimden de bu görülebilmektedir.

Şekil 2: Brexit Sürecinde Sterlin / TL İlişkisi (TİM, 2016: 4)

Paritedeki etki dış ticarete de direkt yansiyacaktır. Türkiye ihracat sektörlerinde 2015 yılında Almanya'dan sonra en fazla ihracatını 10,6 milyar dolar ile İngiltere'ye yapmaktadır. İngiltere AB'den ayrıldıktan sonra Gümrük Birliği içinde kalmaya devam edecek olursa, İngiltere ile ikili ticari ilişkilerimizde değişim öngörülmektedir. İngiltere Gümrük Birliği içinde kalmaz ve AB ile geniş kapsamlı bir STA düzenleyecek olursa, ikili ticari ilişkilerimizin zedelenmemesi için (şu anki konjoktüre göre) Türkiye'nin de İngiltere ile STA'ya imza atması gerekmektedir. Bu süreçte Türkiye ile AB arasında Gümrük Birliği'nin güncellenmesi tamamlanırsa, Türkiye de AB'nin İngiltere ile imzalayacağı STA'ya doğrudan taraf olacağı için yine ikili ilişkilerimizde bir değişim olmaması bekleniyor. Eğer İngiltere Gümrük Birliği'nden ayrılırsa ve AB ile STA imzalamaz ise, bu durumda Türkiye ile İngiltere arasındaki gümrük duvarları yükseleceği için ikili ticari ilişkilerimizde gerileme yaşanacaktır. Diğer taraftan, tüm senaryolara ek olarak, İngiltere'nin AB'den ayrılması sebebiyle İngiltere'nin GSYH'sinde meydana gelebilecek düşüş, İngiltere'nin alım gücünü düşürecek ve ihracatımızı etkileyecektir.

Şekil 3: Türkiye – İngiltere Dış Ticareti (TİM, 2016: 9)

İhracatın yanı sıra ithalat sektörlerinde de İngiltere ile güçlü ticari ilişkiler kurulmuştur. Son 10 yıldır kararlı bir şekilde seyreden İngiltere'den yapılan ithalat, 2015 yılında 5,5 milyar dolar ile toplam ithalattan %2,7 pay almıştır. Bu verilerle İngiltere, Türkiye'nin en çok ithalat yaptığı ülkeler sıralamasında 11. sırada yer almaktadır. Dış ticaretin yanında cari açık sorununa önemli bir pozitif etki yaratan yabancı sermaye girişinde de İngiltere önemli bir ülke konumundadır. 2015 verilerine göre Türkiye'ye gelen 11,9 milyar dolar doğrudan yatırımdan İngiltere'nin payı %5 ile en fazla yatırım yapan sekizinci ülkedir.

Turizm sektörü açısından ele alındığında ise 2015 yılında İngiltere, Türkiye turizminden %6,9 pay alarak Rusya'nın ardından 4.sırada yer almıştır. 2016 yılı Mayıs ayında ise %5,9 pay ile 3.sırada yer almıştır. İngiltere, Schengen bölgesine dahil değildir ancak AB üyeliği sebebiyle İngiliz vatandaşları AB içinde serbest dolaşım hakkına sahiptir (TİM, 2016: 15). Brexit sonrası uzun dönemde AB ülkelerinin İngiliz vatandaşlarına vize uygulamasının gündeme gelmesi durumunda Türkiye'ye gelecek İngiliz turistlerinin artacağı söylenebilir.

4. Brexit Sonrası Maastricht Kriterleri Ve Türkiye-Ab İlişkileri

Avrupa Birliği Ekonomik ve Parasal Birliği gerçekleştirmek niyetiyle, topluluğa üye ülkelerin ekonomileri arasındaki farklılıkları asgari seviyeye indirmek amacıyla „Maastricht Kriterleri” olarak adlandırılan temel makro ekonomik kriterler belirlenmiş ve bu kriterlere tabi olunmaması durumunda üye ülkelere karşı uygulanacak yaptırımlar vurgulanmıştır. 1991 yılının Aralık ayında kabul edilen yazılı metin ilk başta 12 ülkenin devlet başkanları tarafından imzalanarak 1 Ocak 1993'ten itibaren yürürlüğü girmiş, daha sonra da AB'ye üye olacak ülkeler için yerine getirilmesi gereken bir ekonomik kurallar dizisi olarak kabul edilmiştir. Maastricht Kriterleri'nin temel hedefi topluluğa üye olma yolunda mücadele veren ülkelerde bütçe ve fiyat stabilizasyonu sağlamak amacıyla maliye politikası ve para politikasının belirli bir oranda kısıtlanması demektir. Bu iki temel iktisadi aracın kısıtlanmasının en önemli sebebi topluluk içinde bütçe ve fiyat istikrarını sağlamaktır. Avrupa Birliği'ne aday durumunda olan ülkelerin adaylık müzakereleri yürütülürken ekonomik kriterlere uygunlukları da her yıl ilerleme raporları ile titizlikle takip edilmektedir (Engin ve Yeşiltepe,2009:16).

Maastricht Kriterlerini oluşturan beş kurala aşağıda yer verilmiştir (İnan, 2005: 74).

- ✓ Toplulukta en düşük enflasyona sahip (en iyi performans gösteren) üç ülkenin yıllık enflasyon oranları ortalaması ile, ilgili üye ülke enflasyon oranı arasındaki fark 1,5 puanı geçmemelidir.
- ✓ Üye ülke devlet borçlarının GSYİH'sına oranı yüzde 60'ı geçmemelidir.
- ✓ Üye ülke bütçe açığının GSYİH'sına oranı yüzde 3'ü geçmemelidir.
- ✓ Herhangi bir üye ülkede uygulanan uzun vadeli faiz oranları 12 aylık dönem itibarıyla, fiyat istikrarı alanında en iyi performans gösteren 3 ülkenin faiz oranını 2 puandan fazlaşmayacaktır.
- ✓ Son 2 yıl itibarıyla üye ülke parası diğer bir üye ülke parası karşısında devalüe edilmiş olmamalıdır.

Maastricht Yakınlaşma Kriterlerinin temel amacı; kriterleri gerçekleştirerek AB'ne adım atan üye ülkelerin, kriterleri başarmasının sonucunda düşük enflasyon ve kararlı bir büyüme sağlamalarını ve böylece, güvenli, öngörülü, uzun dönemli programlar yapabileceklerdir. Avrupa Para Birliği öncesinde dışarıya kapalı ve geçmiş dönemlerin tesiri altında plan ve program yapan ülkeler, Euro ile dışarıya daha fazla açılabilen, yeni imkanları araştıran ve gerçekleştiren, daha büyük bir dış pazar için ileriye yönelik plan ve programlar yapabilen dolayısıyla daha yenilikçi ve rekabetçi ülkeler olacaklardır. Avrupa Birliği şemsiyesi altındaki ve üyelik yolundaki ülkelerin ortak para birliğini sağlayabilmeleri için ekonomik açıdan birçok yapısal değişiklikler yaptıkları açıkça görülmektedir. Böyle bir bütünleşme için gösterilen disiplinli ve süreklilik sağlayan politikaların nihai amaç olan ortak para birimi Euro, Avrupa da ortak pazarın işleyişini daha da dinamikleştirecektir (Özbay,1997:3). Bu kapsamda çalışmada İngiltere'nin Avrupa Birliği'nden çıkmasının (Brexit) sosyo-ekonomik durumu ile birlikte Maastricht Kriterleri'nin AB ülkeleri ve tam üyelik müzakereleri devam eden Türkiye tarafından karşılanıp karşılanmadığı karşılaştırmalı olarak analiz edilmektedir.

4.1. Fiyat Kararlılığı Kriteri (Enflasyon)

AB üyesi ülkeler ile Türkiye'nin enflasyon kriteri açısından değerlendirilmesi Tablo 5'te görülmektedir. Zaman serisi olarak 2005 – 2015 yılları alındığında birçok ülkenin kriterdeki gerekli şartı sağlamadığı fark edilmektedir.

Üye ülkelere Tablo 5'ten bakıldığında ülkelerin çoğunluğunun 2005-2015 yıllarında enflasyon kriterini sağlayamadığı görülmektedir. Bu ülkeler arasından Almanya, Fransa, Belçika gibi ülkelerin durumu diğerlerine göre daha iyiyken, Türkiye %8,8'lik enflasyon oranıyla kriterin oldukça uzağındadır. Son yıllarda enflasyonla mücadele politikalarındaki önemli başarılarla ve enflasyonun tek haneli rakamlara indirilmesine rağmen henüz AB ortalamasının oldukça uzağında olduğu söylenebilir.

Tablo 5 : AB Ülkelerinin 2005-2015 Yılları Arasındaki Enflasyon Oranları (%)

ÜLKE	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Belçika	2,5	2,3	1,8	4,5	0	2,3	3,4	2,6	1,2	0,5	0,6
Bulgaristan	6	7,4	7,6	12	2,5	3	3,4	2,4	0,4	-1,6	-1,1
Çek Cumhuriyeti	1,6	2,1	2,9	6,3	0,6	1,2	2,2	3,5	1,4	0,4	0,3
Danimarka	1,7	1,8	1,7	3,6	1	2,2	2,7	2,4	0,5	0,4	0,2
Almanya	1,9	1,8	2,3	2,8	0,2	1,1	2,5	2,1	1,6	0,8	0,1
Estonya	4,1	4,4	6,7	10,6	0,2	2,7	5,1	4,2	3,2	0,5	0,1
İrlanda	2,2	2,7	2,9	3,1	-1,7	-1,6	1,2	1,9	0,5	0,3	0
Yunanistan	3,5	3,3	3	4,2	1,3	4,7	3,1	1	-0,9	-1,4	-1,1
İspanya	3,4	3,6	2,8	4,1	-0,2	2	3	2,4	1,5	-0,2	-0,6
Fransa	1,9	1,9	1,6	3,2	0,1	1,7	2,3	2,2	1	0,6	0,1
Hırvatistan*									2,3	0,2	-0,3
İtalya	2,2	2,2	2	3,5	0,8	1,6	2,9	3,3	1,2	0,2	0,1
Kıbrıs	2	2,2	2,2	4,4	0,2	2,6	3,5	3,1	0,4	-0,3	-1,5
Letonya	6,9	6,6	10,1	15,3	3,3	-1,2	4,2	2,3	0	0,7	0,2
Litvanya	2,7	3,8	5,8	11,1	4,2	1,2	4,1	3,2	1,2	0,2	-0,7
Lüksemburg	3,8	3	2,7	4,1	0	2,8	3,7	2,9	1,7	0,7	0,1
Macaristan	3,5	4	7,9	6	4	4,7	3,9	5,7	1,7	0	0,1
Malta	2,5	2,6	0,7	4,7	1,8	2	2,5	3,2	1	0,8	1,2
Hollanda	1,5	1,6	1,6	2,2	1	0,9	2,5	2,8	2,6	0,3	0,2
Avusturya	2,1	1,7	2,2	3,2	0,4	1,7	3,6	2,6	2,1	1,5	0,8
Polonya	2,2	1,3	2,6	4,2	4	2,6	3,9	3,7	0,8	0,1	-0,7
Portekiz	2,1	3	2,4	2,7	-0,9	1,4	3,6	2,8	0,4	-0,2	0,5
Romanya	9,1	6,6	4,9	7,9	5,6	6,1	5,8	3,4	3,2	1,4	-0,4
Slovenya	2,5	2,5	3,8	5,5	0,9	2,1	2,1	2,8	1,9	0,4	-0,8
Slovakya	2,8	4,3	1,9	3,9	0,9	0,7	4,1	3,7	1,5	-0,1	-0,3
Finlandiya	0,8	1,3	1,6	3,9	1,6	1,7	3,3	3,2	2,2	1,2	-0,2
İsveç	0,8	1,5	1,7	3,3	1,9	1,9	1,4	0,9	0,4	0,2	0,7
Birleşik Krallık	2,1	2,3	2,3	3,6	2,2	3,3	4,5	2,8	2,6	1,5	0
İzlanda	1,4	4,6	3,6	12,8	16,3	7,5	4,2	6	4,1	1	0,3
Norveç	1,5	2,4	0,8	3,4	2,3	2,3	1,3	0,4	2	1,9	2
İsviçre	:	1	0,8	2,4	-0,7	0,6	0,1	-0,7	0,1	0	-0,8
Türkiye	7,7	9,7	8,4	10,1	6,5	6,4	10,4	6,2	7,4	8,2	8,8

Kaynak: Eurostat verilerinden tarafımızca düzenlenmiştir.

*Hırvatistan 2013 yılında AB'ye üye olmuştur.

4.2 Faiz Kriteri

Herhangi bir üye ülkede uygulanan uzun vadeli faiz oranları 12 aylık dönem itibarıyla, fiyat istikrarı alanında en iyi performans gösteren 3 ülkenin faiz oranını 2 puandan fazla olmayacak şekilde özetlenen faiz kriterine göre AB ülkeleri ile Türkiye karşılaştırılması Tablo 6'daki gibidir.

Tablo 6: AB Ülkelerinin 2005-2015 Yılları Arasındaki Uzun Vadeli Faiz Oranları (%)

ÜLKELER	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Belçika	3,43	3,81	4,33	4,42	3,90	3,46	4,23	3,00	2,41	1,71	0,84
Bulgaristan	3,87	4,18	4,54	5,38	7,22	6,01	5,36	4,50	3,47	3,35	2,49
Çek Cumhuriyeti	3,54	3,80	4,30	4,63	4,84	3,88	3,71	2,78	2,11	1,58	0,58
Danimarka	3,40	3,81	4,29	4,28	3,59	2,93	2,73	1,40	1,75	1,32	0,69
Almanya	3,35	3,76	4,22	3,98	3,22	2,74	2,61	1,50	1,57	1,16	0,50
Estonya	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
İzlandan	3,33	3,77	4,31	4,53	5,23	5,74	9,60	6,17	3,79	2,37	1,18
Yunanistan	3,59	4,07	4,50	4,80	5,17	9,09	15,75	22,50	10,05	6,93	9,67
İspanya	3,39	3,78	4,31	4,37	3,98	4,25	5,44	5,85	4,56	2,72	1,73
Fransa	3,41	3,80	4,30	4,23	3,65	3,12	3,32	2,54	2,20	1,67	0,84
Hırvatistan*	-	-	-	-	-	-	-	-	4,68	4,05	3,55
İtalya	3,56	4,05	4,49	4,68	4,31	4,04	5,42	5,49	4,32	2,89	1,71
Kıbrıs	5,16	4,13	4,48	4,60	4,60	4,60	5,79	7,00	6,50	6,00	4,54
Letonya	3,88	4,13	5,28	6,43	12,36	10,34	5,91	4,57	3,34	2,51	0,96
Litvanya	3,70	4,08	4,54	5,61	14,00	5,57	5,16	4,83	3,83	2,79	1,38
Lüksemburg	2,41	3,30	4,46	4,61	4,23	3,17	2,92	1,82	1,85	1,34	0,37
Macaristan	6,60	7,12	6,74	8,24	9,12	7,28	7,63	7,89	5,92	4,81	3,43
Malta	4,56	4,32	4,72	4,81	4,54	4,19	4,49	4,13	3,36	2,61	1,49
Hollanda	3,37	3,78	4,29	4,23	3,69	2,99	2,99	1,93	1,96	1,45	0,69
Avusturya	3,39	3,80	4,30	4,36	3,94	3,23	3,32	2,37	2,01	1,49	0,75
Polonya	5,22	5,23	5,48	6,07	6,12	5,78	5,96	5,00	4,03	3,52	2,70
Portekiz	3,44	3,91	4,42	4,52	4,21	5,40	10,24	10,55	6,29	3,75	2,42
Romanya	6,99	7,23	7,13	7,70	9,69	7,34	7,29	6,68	5,41	4,49	3,47
Slovenya	3,81	3,85	4,53	4,61	4,38	3,83	4,97	5,81	5,81	3,27	1,71
Slovakya	3,52	4,41	4,49	4,72	4,71	3,87	4,45	4,55	3,19	2,07	0,89
Finlandiya	3,35	3,78	4,29	4,29	3,74	3,01	3,01	1,89	1,86	1,45	0,72
İsveç	3,38	3,70	4,17	3,89	3,25	2,89	2,61	1,59	2,12	1,72	0,72
Birleşik Krallık	4,46	4,37	5,06	4,50	3,36	3,36	2,87	1,74	2,03	2,14	1,79
Türkiye	16,20	18,00	18,40	19,10	11,50	8,20	8,70	6,50	10,20	8,18	10,86

Kaynak: Eurostat verilerinden tarafımızca düzenlenmiştir.

Tablodaki veriler incelendiğinde 2005-2015 yılları arasında uzun vadeli faiz kriterine uyan üye ülkeler; Almanya, Avusturya, Fransa, Belçika, Danimarka, Lüksemburg, İsveç, İngiltere, Çek Cumhuriyeti, Finlandiya ve Hollanda'dır. Türkiye'nin uzun dönem faiz oranlarında Euro Bölgesi ülkelerinin oldukça uzağında olduğu ve bu durumun önemli bir makro ekonomik sıkıntı olduğu söylenebilir.

4.3 Bütçe Açığı Kriteri

Üçüncü bir kriter olarak AB Ülkelerinin 2005-2015 yılları arasındaki bütçe açığının GSYH'ye oranı % 3'ü aşamaz kriterinin uyumuna Tablo 7'de yer verilmiştir.

Tablo 7 : AB Ülkelerinin 2005-2015 Yılları Arasındaki Bütçe Açıklarının GSYİH'ye Oranları (%)

ÜLKELER	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Belçika	-2,6	0,2	0,1	-1,1	-5,4	-4,0	-4,1	-4,2	-3,0	-3,1	-2,6
Bulgaristan	1,0	1,8	1,1	1,6	-4,1	-3,2	-2,0	-0,3	-0,4	-5,4	-2,1
Çek Cumhuriyeti	-3,1	-2,3	-0,7	-2,1	-5,5	-4,4	-2,7	-3,9	-1,3	-1,9	-0,4
Danimarka	5,0	5,0	5,0	3,2	-2,8	-2,7	-2,1	-3,5	-1,1	1,5	-2,1
Almanya	-3,4	-1,7	0,2	-0,2	-3,2	-4,2	-1,0	-0,1	-0,1	0,3	0,7
Estonya	1,1	2,9	2,7	-2,7	-2,2	0,2	1,2	-0,3	-0,2	0,8	0,4
İrlanda	1,6	2,8	0,3	-7,0	-13,8	-32,3	-12,6	-8,0	-5,7	-3,8	-2,3
Yunanistan	-6,2	-5,9	-6,7	-10,2	-15,2	-11,2	-10,2	-8,8	-13,0	-3,6	-7,2
İspanya	1,2	2,2	2,0	-4,4	-11,0	-9,4	-9,6	-10,4	-6,9	-5,9	-5,1
Fransa	-3,2	-2,3	-2,5	-3,2	-7,2	-6,8	-5,1	-4,8	-4,0	-4,0	-3,5
Hırvatistan*	-	-	-	-2,8	-6,0	-6,2	-7,8	-5,3	-5,3	-5,5	-3,2
İtalya	-4,2	-3,6	-1,5	-	-	-	-	-	-2,9	-3,0	-2,6
Kıbrıs	-2,2	-1,0	3,2	0,9	-5,5	-4,8	-5,7	-5,8	-4,9	-8,9	-1,0
Letonya	-0,4	-0,6	-0,7	-4,1	-9,1	-8,5	-3,4	-0,8	-0,9	-1,6	-1,3
Litvanya	-0,3	-0,3	-0,8	-3,1	-9,1	-6,9	-8,9	-3,1	-2,6	-0,7	-0,2
Lüksemburg	0,1	2,0	4,2	3,4	-0,7	-0,7	0,5	0,3	0,8	1,7	1,2
Macaristan	-7,8	-9,3	-5,1	-3,6	-4,6	-4,5	-5,5	-2,3	-2,6	-2,3	-2,0
Malta	-2,7	-2,6	-2,3	-4,2	-3,3	-3,2	-2,6	-3,5	-2,6	-2,0	-1,5
Hollanda	-0,3	0,2	0,2	0,2	-5,4	-5,0	-4,3	-3,9	-2,4	-2,4	-1,8
Avusturya	-2,5	-2,5	-1,3	-1,4	-5,3	-4,4	-2,6	-2,2	-1,3	-2,7	-1,2
Polonya	-4,0	-3,6	-1,9	-3,6	-7,3	-7,5	-4,9	-3,7	-4,0	-3,3	-2,6
Portekiz	-6,2	-4,3	-3,0	-3,8	-9,8	-11,2	-7,4	-5,7	-4,8	-7,2	-4,4
Romanya	-0,8	-2,1	-2,8	-5,5	-9,5	-6,9	-5,4	-3,7	-2,1	-0,9	-0,7
Slovenya	-1,3	-1,2	-0,1	-1,4	-5,9	-5,6	-6,7	-4,1	-15,0	-5,0	-2,9
Slovakya	-2,9	-3,6	-1,9	-2,3	-7,9	-7,5	-4,1	-4,3	-2,7	-2,7	-3,0
Finlandiya	2,6	3,9	5,1	4,2	-2,5	-2,6	-1,0	-2,2	-2,6	-3,2	-2,7
İsveç	1,8	2,2	3,3	2,0	-0,7	0,0	-0,1	-0,9	-1,4	-1,6	0,0
Birleşik Krallık	-3,5	-2,9	-3,0	-5,0	-10,7	-9,6	-7,7	-8,3	-5,6	-5,6	-4,4
Norveç	:	:	:	:	:	:	:	13,8	10,8	8,7	5,7
Türkiye	-0,8	-0,7	-2,0	-2,7	-6,0	-3,4	-0,6	-1,7	-1,3	-1,2	-1,0

Kaynak: Eurostat verilerinden tarafımızca düzenlenmiştir.

2005-2015 yılları arasında Bütçe Açığı/GSYİH oranı kriterine uyan üç üye ülke vardır. Bu ülkeler sırasıyla Lüksemburg, İsveç ve Estonya'dır. Ülkelerin bütçe performansları 2005-2015 yılları arasındaki ortalama değer üzerinden hesaplanarak Maastricht Kriterleri ile uyumu analiz edilmiştir. Olaya Türkiye açısından bakılacak olursa, bütçe açığının referans değeri olan %3'lük değerinin altına düşürüldüğü bariz bir şekilde görülmektedir. Özellikle 2010 yılının ise Euro bölgesi ortalamasının altında olduğu görülmektedir.

4.4 Kamu Borcu Kriteri

Dördüncü bir kriter olarak AB Ülkelerinin 2005-2015 yılları arasındaki ulusal borç miktarının GSYİH'ye oranı %60 'ı aşamaz kriterinin uyumuna Tablo 8'de yer verilmiştir. 2008 küresel krizinden sonra birçok ülkenin en önemli makroekonomik sorunu olan kamusal borçlar tablodan da görüleceği üzere kriterin çok üstünde seyretmektedir.

Tablo 8: AB Ülkelerinin 2005-2015 Yılları Arasındaki Borç Stoklarının GSYİH 'ye Oranları (%)

ÜLKELER	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Belçika	94,6	91	87	92,5	99,6	99,7	102,3	104,1	105,2	106,5	106
Bulgaristan	26,6	20,9	16,2	13	13,7	15,5	15,3	16,8	17,1	27	26,7
Çek Cumhuriyeti	28	27,9	27,8	28,7	34,1	38,2	39,9	44,7	45,1	42,7	41,1
Danimarka	37,4	31,5	27,3	33,4	40,4	42,9	46,4	45,2	44,7	44,8	40,2
Almanya	66,9	66,3	63,5	64,9	72,4	81	78,3	79,6	77,2	74,7	71,2
Estonya	4,5	4,4	3,7	4,5	7	6,6	5,9	9,5	9,9	10,4	9,7
İrlanda	26,1	23,6	23,9	42,4	61,8	86,8	109,1	120,1	120	107,5	93,8
Yunanistan	107,4	103,6	103,1	109,4	126,7	146,2	172,1	159,6	177,7	180,1	176,9
İspanya	42,3	38,9	35,5	39,4	52,7	60,1	69,5	85,4	93,7	99,3	99,2
Fransa	67,2	64,4	64,4	68,1	79	81,7	85,2	89,6	92,4	95,4	95,8
Hırvatistan	41,3	38,9	37,7	39,6	49	58,3	65,2	70,7	82,2	86,5	86,7
İtalya	101,9	102,6	99,8	102,4	112,5	115,4	116,5	123,3	129	132,5	132,7
Kıbrıs	63,2	59,1	53,9	45,1	53,9	56,3	65,8	79,3	102,5	108,2	108,9
Letonya	11,8	9,9	8,4	18,7	36,6	47,5	42,8	41,4	39,1	40,8	36,4
Lithuania	17,6	17,2	15,9	14,6	29	36,2	37,2	39,8	38,8	40,7	42,7
Lüksemburg	7,5	7,9	7,8	15,1	16	20,1	19,1	22	23,3	22,9	21,4
Macaristan	60,5	64,7	65,6	71,6	78	80,6	80,8	78,3	76,8	76,2	75,3
Malta	70,1	64,6	62,4	62,7	67,8	67,6	69,9	67,5	68,6	67,1	63,9
Hollanda	48,9	44,5	42,4	54,5	56,5	59	61,7	66,4	67,9	68,2	65,1
Avusturya	68,3	67	64,8	68,5	79,7	82,4	82,2	81,6	80,8	84,3	86,2
Polonya	46,7	47,2	44,2	46,6	49,8	53,3	54,4	54	56	50,5	51,3
Portekiz	67,4	69,2	68,4	71,7	83,6	96,2	111,4	126,2	129	130,2	129
Romanya	15,7	12,3	12,7	13,2	23,2	29,9	34,2	37,4	38	39,8	38,4
Slovenya	26,3	26	22,8	21,8	34,6	38,4	46,6	53,9	71	81	83,2
Slovakya	33,9	30,8	29,9	28,2	36	40,8	43,3	52,4	55	53,9	52,9
Finlandiya	40	38,2	34	32,7	41,7	47,1	48,5	52,9	55,5	59,3	63,1
İsveç	48,2	43,2	38,3	36,8	40,4	37,6	36,9	37,2	39,8	44,8	43,4
Birleşik Krallık	41,5	42,4	43,5	51,7	65,7	76,6	81,8	85,3	86,2	88,2	89,2
Norveç	:	:	:	:	:	:	:	29,1	29,7	27,3	31,6
Türkiye	51,1	45,5	39,6	40,0	46,3	42,3	39,1	36,2	36,2	32,5	32,5

Kaynak: Eurostat verilerinden tarafımızca düzenlenmiştir.

Referans yıllar arasında Borç Stoğu/GSYİH oranı kriterine uyan ülkeler, İsveç, Polonya, Letonya, Slovakya, Romanya, Lüksemburg, Litvanya, Finlandiya, Estonya, Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti ve Danimarka'dır. Bu konuda Türkiye'nin konumu incelendiğinde Euro Bölgesi'nin tam tersine Türkiye'nin kamu borcunda sürekli bir düşüş sağladığı fark edilmektedir. 2005 yılında %51,1 olan değer 2015 yılında %32,5'e düşmüştür.

4.5. Döviz Kuru Kriteri

Maastricht kriterlerinin sonunda para piyasalarını ilgilendiren bir şart olan "son 2 yıl itibarıyla üye ülke parası diğer bir üye ülke parası karşısında devalüe edilmiş olmaması" vardır (Akçay, 2008: 14). Döviz kurunda istikrarı hedefleyen bu kriter gereği üye devletlerin paraları son iki yılda devalüe edilmemiş olacak ve döviz kuru mekanizması (ERM) içinde euroya karşı belirlenen merkezi kura dalgalanma bantları içinde bağlı bulunacaktır (Akdiş, 2006: 67). Yani bu kriter uyum şartı olarak üye ülkelerin Avrupa Para Sistemi'nin döviz kuru mekanizmasında kabul gören dalgalanma marjını aşmaması olarak da belirtilebilir.

Mekanizmaya katılan AB'ye üye ülkelerin ulusal paraları arasında, döviz kuru stabilizasyonunun sağlanması en önemli hedefdir. Bu mekanizma sayesinde, EPB dışındaki ülkelerin paraları Euro'ya bağlanmış olmaktadır. Mekanizmaya katılan her ülke ulusal para için Euro karşısında merkezi bir kur belirlenmiştir ve dalgalanma marjı $\pm\%15$ olarak belirlenmiştir (Koç,2014:10). APS ve euro ya geçilmeden öncede para birimlerinin rekabetini güçlendirmek için buna benzer uygulamalar denenmiştir. Bunun en güzel örneği ise "Avrupa Para Yılanı" olarak tanımlanabilir. 24 Nisan 1972'de Basel Antlaşması ile Avrupa Topluluğu içindeki paralar arasındaki toplam dalgalanma marjının artı/eksi $\%2,25$ 'i aşmaması gerektiği, aksi bir durum olursa gerekli tedbirlerin alınması kararı verilmiştir (Akdiş, 2006: 65).

AB ülkeleri ortak para birimine geçerek döviz kuru kriterine karşı hassasiyet göstermiş olup durumun Türkiye açısından ele alınması durumunda istikrarsız bir yapının varlığı görülmektedir. Her ne kadar şuan esnek döviz kuru politikası uygulansa da kurlardaki oynaklık sürekli ulusal paranın devalüe edilmesiyle sonuçlanmaktadır. Türkiye'nin devalüasyon karnesi 1946 yılı itibariyle incelendiğinde Tablo 9'da ayrıntılı bir şekilde görülmektedir. Genellikle ekonomik krizlerden kurtulmak, ihracatı arttırabilmek, cari açığı kapatmak gibi nedenlerle yapılan devalüasyonların sonuçları ise genellikle başarısızlıkla tamamlanmıştır. En son görülen devalüasyon ise Kasım 2000 / Şubat 2001 yıllarında görülen ve Cumhuriyet tarihinin en büyük finansal krizi olarak tanımlanan kriz sonrasında yaklaşık $\%40$ civarında bir devalüasyon gerçekleştirilmiş olup devamında Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı ile krizden kurtulmanın yolları aranmıştır. Sonuç olarak IMF ile yapılan yeni standby antlaşması ile sabit kur rejiminden vazgeçilerek esnek döviz kur sistemine geçilmiştir.

Tablo 9: Türkiye'de Yapılan Devalüasyonlar ve Sonuçları

Dev.Tarihi	K.Önce (\$/TL)	K. Sonra (\$/TL)	Dev. Oram (%)	Dev.Kararının Alınış Nedeni	Ekonomideki Sonuçları
07.09.1946	1,30	2,80	115,40	IMF'ye girişten önce avantaj sağlamak	Etkisi olmadı
04.08.1958	2,80	9,00	221,4	Ekonomik kriz	Durgunluk aşısı
10.08.1970	9,00	15,00	66,7	Ekonomik durgunluk	Petrol şoku olumlu sonuçları baltaladı
01.03.1978	19,25	25,00	30,00	Cari işlemler açığı	Sonuç alınamadı
10.06.1979	26,5	47,1	77,7	Cari işlemler açığı	İşe yaramadı
24.01.1980	47,1	70,00	48,6	Kriz ve dış açık	1 yıl sonra işe yaradı
05.04.1994	23,03	31,99	38,9	Döviz hücum önlenemedi	Erken seçim kararı olumlu sonuçları yok etti
23.02.2001	685,39	957879,00	39,8	Kriz ve döviz yönelik talebin önlenememesi	Beklenen sonuç alınamadı

Kaynak: Çütcü, 2014: 79

2005-2015 yılları arasında Maastricht Yakınlaşma Kriterlerini tamamen yerine getiren AB üyesi ülke ne yazık ki bulunmamaktadır.2005-2015 yılları arasında AB ülkeleri arasında İsveç dışında Maastricht Yakınlaşma Kriterlerine en çok uyan ülke ise İsveç'tir. Bu yıllar arasında İsveç harici Maastricht Yakınlaşma Kriterlerinin çoğunluğuna uyan AB ülkeleri ise Finlandiya ve Lüksemburg'tur.2005-2015 yılları arasında Lüksemburg, Finlandiya ve İsveç haricindeki ortalama olarak Maastricht Yakınlaşma Kriterlerine uyan ülkeler ise; Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Estonya, Almanya, Fransa ve Belçika'dır.

Sonuç Ve Öneriler

Avrupa kıtasında savaşları bitiren, siyasi ve ekonomik istikrarı hedefleyen ve barışı inşa eden Avrupa Birliği projesi Almanya ve Fransa'nın öncülüğünde kurulan Kömür Çelik Topluluğu ile başlamış olup günümüzde Bosna-Hersek'in de katılımıyla

29 ülkeyi kapsayan dev bir organizasyon haline gelmiştir. Fakat birliğin, planlananın üstünde hızlı büyümesi ve dünya konjonktüründeki değişimler, hedeflenen politikalarından uzaklaşmasını yada krizler yaşamasına neden olmaktadır. Bunun en bariz örnekleri olarak ise 2008 küresel kriz sonrası yaşanan ve günümüzde de Yunanistan, İspanya, Portekiz, İtalya gibi ülkeler başta olmak üzere birçok ülkede hissedilen resesyon (durgunluk) krizi gösterilebilir.

Avrupa kıtasında barışı ve istikrarı ekonomik bütünleşme yoluyla tesis etmek amacıyla oluşturulan Avrupa Birliği yaklaşık 10 yıldır ara dönem –Fetret Devri- yaşamaktadır. AB’deki durgunluğun hiç kuşku yok ki, bir düzineye yakın sebebi bulunmaktadır. Bunların en önemlilerini genişleme yorgunluğu, anayasanın reddedilmesi, Türkiye ile müzakerelerin başlaması ve küresel ekonomik krizin etkileri olarak sıralamak mümkündür. Diğer uluslararası örgütlerden birçok bakımdan farklılaşan, önce Batı Avrupa’da, Soğuk Savaş’ın sona ermesinin ardından coğrafi Avrupa’da Roma İmparatorluğu projesini adım adım gerçekleştirmeyi hedefleyen bütünleşme hareketinin 20. yüzyılın sonundan itibaren yorgunluk emareleri gösterdiği ve geleceği konusunda kaygıların gittikçe güçlendiği bir gerçektir.⁶ Üye ülke de Avrupa kimliği ve Avrupa vatandaşlığı tartışmalarının gittikçe alevlenmesi, yabancı düşmanlığı ve İslamofobinin güçlenmesi, AB ülkelerine yasadışı göçle mücadele için yürütülen faaliyetlerin kapsamının genişlemesi gibi gelişmeleri de esasen duraklamanın öteki işaretleri olarak görmek gerekmektedir (Ülger, 2014: 110). Mevcut durgunluk ve politika eksikliklerinin yanında Brexit’in gündeme gelmesi ve referandum sonucunun beklentilerinin tersi çıkması da hem AB hem de AB’nin en büyük ekonomilerinden Birleşik Krallık için önemli bir risk haline gelmiştir.

Referandum sonuçları Türkiye açısından ele alındığında ise ilk akla gelen ekonomik kayıplar olmaktadır. Öncelikle İngiltere’nin AB’den ve özellikle de gümrük birliğinden ayrılması, Türkiye ile olan ticaretinde gümrük duvarlarının tekrar yükselmesi anlamına gelecektir. İngiltere ile 16 milyar doları bulan bir dış ticaretimiz bulunmakta olup, dış ticaret fazlası verdiğimiz sayılı ülkeler arasındadır ve en çok ihracat yapılan ikinci ülkedir. Türkiye 2015 yılında toplam ihracatının %45’ini Avrupa’ya yapmıştır. Sadece bu rakamlar dahi referandum sonuçlarının AB ekonomisini ve zincirleme olarak Türkiye’yi ne kadar etkileyeceğini göstermektedir. Olaya turizm açısından bakıldığında da benzer tablolar söylenebilir. Terör saldırıları ve Rusya ile yaşanan siyasi sorunlardan dolayı felaket yılı olarak görülen 2016’da İngiliz turistler kurtarıcı olabilirdi. Çünkü 2015 yılında 2,5 milyon İngiliz turist Türkiye’yi ziyaret etmiş olup bu rakam 2016 yılı için geliştirilebilirdi.

AB ülkelerinde ve İngiltere’de görülen bu birlik karşıtı görüntü, Türkiye’nin AB’ye tam üyelik hedefini de gözden geçirmek zorunda bırakabilir. Fakat gerek Kopenhag Kriterleri gerekse Maastricht şartları; modern dünyanın ekonomik anlamda gelişmişlik göstergeleridir. Her ne sebeple olursa olsun küresel dünyada ve dışı açık bir ekonomide güçlü olabilmek, sosyo-ekonomik açıdan kalkınmışlığı yakalayabilmek için bu kriterleri sağlayabilecek potansiyele ulaşmak gerekmektedir. Türkiye’nin son 11 yıllık ekonomik performansına bakıldığında birçok makro ekonomik göstergelerde AB üyesi ülkelerin üstünde olduğu söylenebilir. Gerek bütçe açığında ki performans gerekse enflasyonda tek haneli rakamları yakalamak önemli başarılarıdır. Fakat henüz Maastricht Kriterleri esas alındığında birçok alanda yetersizlikler göze çarpmaktadır. Mevcut yetersizlikler sadece yurtiçi piyasalardan yada politikalarından kaynaklanmayıp uluslar arası dinamiklerde bu olumsuz süreci tetikleyebilmektedir. Bu nedenle güçlü bir ekonomiyle istenilen kriterlerin sağlanabileceği bilincine erişmek, buna göre politika üretmek gerekmektedir.

Kaynakça

- AB Bakanlığı (2016, 18 Eylül). Bir Bakışta AB, Üye Devletler. Erişim tarihi: 18 Eylül 2016,
<http://www.ab.gov.tr/index.php?p=233&l=1>
- AB Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği. (2000), 2000 Yılı Genişleme Stratejisi, Ankara.
- Akçay, B. (2008). Avrupa Birliği'nin Ekonomik Kriterleri ve Türkiye. *Maliye Dergisi*, 155(1), 11-38.
- Akdiş, M. (2006). Para Teorisi ve Politikası. Ankara: Gazi Kitabevi
- Ayhan, A. (2002). Dünden Bugüne Türkiye'de Bilim-Teknoloji Ve Geleceğin Teknolojileri. İstanbul: Beta Basım Yayım.
- Bilici, N. (2006). AB'de Ekonomik Bütünleşme ve Türkiye'nin Entegrasyonu. *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 5(2), 39-45.
- Boyras, H.M. (2016). Brexit: Birleşik Krallık Avrupa Birliği'nden Ayrılıyor mu? *Seta Perspektif*, 134 (1), 1-7.
- Bozkurt, V. (1997). Avrupa Birliği ve Türkiye. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Can, H. (2007). Türkiye'nin Avrupa Birliği ile Bütünleşme Sorunları. *Türkiye AB İlişkileri*. Efeğil, E., Erol, M.S (Ed), Ankara: Orion Yayını.
- Çütcü, İ. (2014). Devalüasyon Politikaları ve Dış Ticarete Etkisi: Türkiye Örneği. *Adıyaman Üniversitesi Bilim, Kültür ve Sanat Sempozyumu Bildiri Kitapçığı*, 71-79.
- Engin, E. Ve Yeşiltepe, E. (2009). Global Ekonomik Krizin Gölgesinde Türkiye'nin Maastricht Kriterlerine Uyumunu. *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, 1(2), 15-23.
- Erol, K. (1995). Gönüllü Kuruluşların Türk Hukuk sistemindeki Yeri ve Avrupa Birliği bMevzuatı ile Karşılaştırmalar. *Gönüllü Kuruluşlar Konferansı*. Ankara: Türkiye Çevre Vakfı Yayını,
- Eurostat. (2016, 12 Eylül). Inflation Rate. Erişim Tarihi: 12 Eylül 2016,
<http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tec00118&plugin=1>
- Gedikoğlu, T. (2005). Avrupa Birliği Sürecinde Türk Eğitim Sistemi: Sorunlar ve Çözüm Önerileri. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(1), 66-80.
- İnan, A. (2005). Avrupa Birliği Ekonomik Yaklaşımı: Lizbon ve Maastricht Kriterleri. *Bankacılar Dergisi*, 52, 67-86.
- Karluk, R. (2014). Avrupa Birliği Kuruluşu, Gelişmesi, Genişlemesi, Kurumları. İstanbul: Beta Basım Yayınevi.
- Koç, Ö. E. (2014, 20 Eylül). Maastricht Kriterleri: Türkiye ve AB Ülkelerinin Karşılaştırılması. *Hitit Üniversitesi Maliye 4 Ders Notları*. Erişim Tarihi: 20.09.2016,
<http://web.hitit.edu.tr/dosyalar/materyaller/oemrekoc@hititedutr271020149Y6J8T9V.docx>
- Koç. Y.E. (2016). Brexit Süreci, Küresel Ekonomi ve Türkiye: Fırsatlar ve Tehditler. *Seta Perspektif*, 135 (1), 1-5.
- Naisbitt, J. (1997). *Megatrendler: Asya*, (Çev. U.Kaplan), İstanbul: Altın Kitaplar Yayını.
- Ökmen, M. (2005). Küreselleşme Sürecinde Yerelleşme Eğilimleri ve Yerel Yönetimler. *Yerel Yönetimler Üzerine Güncel Yazılar-1*. H.Özgür, M.Kösecik (Ed.). Ankara: Nobel Yayını.
- Ökmen, M. ve Canan, M. (2009). Avrupa Birliği'ne Üyelik Sürecinde Türk Kamu Yönetimi. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 16(1), 139-171.
- Telli, R. (2015). *Türkiye Ekonomisi ve Avrupa Birliği*. Bursa: Ekin Yayınevi

TİM (Türkiye İhracatçılar Meclisi). (2016, 9 Eylül). 20 Soruda Brexit. Erişim Tarihi: 9 Eylül 2016, <http://www.tim.org.tr/tr/brexit.html>

Toprak, Z. (2000). Yönetim Stratejilerindeki Gelişmeler. T.İ. Dergisi, 426.

Ülger, İ. K. (2014). Avrupa Birliği'nde Fetret Devri ve Gelecek Senaryoları. Bilge Strateji, 6(11), 107-131.